

УДК 519.41/47

Деякі не розщиплювані p -групи над своїм циклічним комутантом порядку p^2

О. О. Мазурок

(Національний університет технологій та дизайну)

АНОТАЦІЯ. Описано p -групи G не розщиплювані над своїм циклічним комутантом порядку p^2 , у яких G/G' — прямий добуток циклічних груп.

ABSTRACT. p -groups G are described, which are non-uncoupled over their cycle commutant of p^2 power and their G/G' being right product of cycle groups.

Досить відомою задачею теорії груп є задача опису груп не розщиплюваних над деякою своєю підгрупою.

Група G називається не розщиплюваною над своєю підгрупою H , якщо жодна власна підгрупа групи G , що містить H , не доповнюється в G , тобто для підгрупи N групи G з умови $H \leq N < G$ група G не містить такої підгрупи D , що $G = N \cdot D$ і $N \cap D = 1$.

В теоремі даної роботи описуються групи із назви роботи.

[теорема із [1]] Всі p -групи G , що містять таку нормальну підгрупу $\langle f \rangle$ порядку p^2 , для якої $G/\langle f \rangle$ — прямий добуток локально циклічних груп, а сама група G не має розкладу $G = X \rtimes Y$, де $f \in X$, Y — неединична локально циклічна p -група, вичерпуються групами типів:

- 1) G — локально циклічна p -група порядку більше p ;
- 2) $G = U \times \langle x \rangle$, U — локально циклічна p -група, $|x| = p^\delta$, $\delta > 0$, $|U| > p^{\delta+1}$, p — довільне просте число, $f = u \cdot x^{p^{\delta-1}}$, $u \in U$, $|u| = p^2$;
- 3) $G = \langle a \rangle \rtimes \langle x \rangle$, $|a| = p^\alpha$, $|x| = p^\gamma$, $\alpha - 1 > \gamma > 0$, $[a, x] = a^{p^{\alpha-1}}$, $f = u \cdot x^{p^{\gamma-1}}$, $u \in \langle a \rangle$, $|u| = p^2$;
- 4) $G = \langle a, f \rangle$ — група кватерніонів порядку 8;
- 5) $G = \langle a \rangle \cdot \langle b \rangle = \langle b \rangle \cdot \langle d \rangle$, $|a| = p^\alpha$, $|b| = p^\beta$, $|d| = p^{\alpha-1}$, $\langle b \rangle \cap \langle d \rangle = 1$, $|\langle a \rangle \cap \langle b \rangle| = p$, $b^{-1} \cdot a \cdot b = a^{1+p^{\alpha-2}}$, $p^{\alpha-2} > 2$, $\beta > \alpha$, $\langle f \rangle = G'$;
- 6) $G = \langle a \rangle \cdot \langle b \rangle$, $|a| = 8$, $|b| = 2^\beta$, $\beta > 1$, $|\langle a \rangle \cap \langle b \rangle| = 2$, $b^{-1} \cdot a \cdot b = a^{-1}$, $\langle f \rangle = G'$;
- 7) $G = U \cdot \langle x \rangle$, $U = (\langle a \rangle \times \langle b \rangle) \triangleleft G$, $|a| = |x| = 8$, $|b| = 2$, $U \cap \langle x \rangle = \langle a^4 \rangle = \langle x^4 \rangle$, $[\langle a \rangle, \langle x \rangle] = \langle a^2, b \rangle = \langle f \rangle$, $[b, x] = f^2$;

8) $G = U \cdot \langle x \rangle$, $U = (\langle b \rangle \times \langle a \rangle) \triangleleft G$, $|a| = |x| = 8$, $|b| = 2$, $U \cap \langle x \rangle = \langle a^4 \rangle = \langle x^4 \rangle$, $[\langle a \rangle, \langle x \rangle] = \langle a^2, b \rangle = \langle f \rangle$, $[b, x] = 1$.

Всі p -групи G з комутантом порядку p^2 , які мають таку нормальну підгрупу $\langle f \rangle$ порядку p^3 , для якої $G/\langle f \rangle$ — прямий добуток локально циклічних груп і G не має власних доповнюваних підгруп, що містять f , вичерпуються групами типів:

- 1) $G = \langle a \rangle \cdot \langle b \rangle$, $|a| = 2^3$, $|b| = 2^\beta$, $\beta > 1$, $|\langle a \rangle \cap \langle b \rangle| = 2$, $b^{-1} \cdot a \cdot b = a^{-1}$, $\langle f \rangle$ — довільна підгрупа порядку 8, що містить $G' = \langle a^2 \rangle$;
- 2) $G = \langle a \rangle \cdot \langle b \rangle = \langle b \rangle \cdot \langle d \rangle$, $|a| = p^\alpha$, $|b| = p^\beta$, $|d| = p^{\alpha-1}$, $|\langle a \rangle \cap \langle b \rangle| = p$, $\langle b \rangle \cap \langle d \rangle = 1$, $b^{-1} \cdot a \cdot b = a^{1+p^{\alpha-2}}$, $\beta > \alpha > 2$, $p^{\alpha-2} > 2$, $\langle f \rangle$ — довільна підгрупа порядку p^3 , що містить $a^{p^{\alpha-2}}$;
- 3) $G = \langle a \rangle \rtimes \langle x \rangle$, $|a| = p^\alpha$, $|x| = p^\gamma$, $\alpha > 3$, $\gamma > 1$, $\alpha > \gamma + 2$, $x^{-1} \cdot a \cdot x = a^{1+p^{\alpha-2}}$, $f = u \cdot v$, $u \in \langle a \rangle$, $|u| = p^3$, $v \in \langle x \rangle$, $|v| = p$;
- 4) $G = (A \times \langle x \rangle) \rtimes \langle y \rangle$, A — локально циклічна p -група, $|x| = p^\gamma$, $|y| = p^\delta$, $|A| > p^{\gamma+1}$, $\gamma > \delta + 1$, $\delta > 0$, $f = u \cdot v \cdot z$, $u \in A$, $|u| = p^3$, $v \in \langle x \rangle$, $|v| = p^2$, $z \in \langle y \rangle$, $|z| = p$, $\langle f^p \rangle = \langle [x, y], [A, \langle y \rangle] \rangle$;
- 5) $G = (\langle a \rangle \cdot \langle b \rangle) \rtimes \langle y \rangle$, $\langle a \rangle \cdot \langle b \rangle$ — група типу 2) розглядуваної теореми, $|y| = p^\delta$, $\alpha > \delta + 2$, $\delta > 0$, $f = u \cdot z$, $u \in \langle a \rangle$, $|u| = p^3$, $z \in \langle y \rangle$, $|z| = p$, $G' = \langle f^p \rangle$.

ДОВЕДЕННЯ. Необхідність. Нехай виконуються умови теореми. Тоді за результатами роботи [1] $G = C \cdot D$, $C \cap D = \langle f^p \rangle = G'$, $D = \prod_{i \in I}^n G_i$, де $G_i = \langle f^p \rangle \rtimes X_i$, X_i — примарна чи без скруту локально циклічна група, $D/\langle f^p \rangle$ — прямий добуток всіх $G_i/\langle f^p \rangle$, C — група одного типів 1)–8) леми. Якщо $f \in C$, то $|I| = 0$ і $C = G$. Нехай $f \notin C$, $|I| > 0$. Припустимо, що $|I| > 1$, тоді неважко показати, що G/C містить підгрупу X/C , що включає $f \cdot C$ і доповнюється в G/C підгрупою $(C \cdot G_i)/C$ для деякого $i \in I$. Ясно, що $G = X \cdot G_i$, $X \cap G_i = \langle f^p \rangle$. Звідси $f \in X$, $G = X \rtimes X_i$, що суперечить умові теореми. Отже, $|I| \in \{0, 1\}$.

Нехай $|I| = 0$. Тоді $C = G$ — група одного з типів 1)–8) леми. Оскільки $|G'| = p^2$, а в групі G кожного з типів 1)–4) згаданої леми $|G'| < p^2$, то G може бути лише групою типів 5)–8) згаданої леми.

Нехай G — група типу 6) леми. Тоді $G = \langle a \rangle \cdot \langle b \rangle$, $|a| = 2^\alpha$, $G' = \langle a^2 \rangle = \langle f^2 \rangle$, звідси $\alpha = 3$, $\langle f \rangle$ — довільна підгрупа з G порядку 8, що містить a^2 , і G — група типу 1) розглядуваної теореми.

Нехай G — група типу 5) згаданої леми. За результатами [2] в G не доповнюється жодна власна підгрупа, що містить $G' = \langle f^2 \rangle$. Звідси $\langle f \rangle$ — довільна підгрупа з G , що містить $G' = \langle f^p \rangle = \langle a^{p^{\alpha-2}} \rangle$, і G — група типу 2) розглядуваної теореми.

В групах G кожного з типів 7) та 8) леми не існує циклічної підгрупи порядку 8, що містить $G' = \langle f^p \rangle$, тому G не може бути групою кожного з цих типів.

Нехай $|I| > 0$, тоді $|I| = 1$ і $G = C \rtimes Y$, де Y — неединична локально циклічна група, $C \cap \langle f \rangle = \langle f^p \rangle$. При $|C| = p^3$ одержимо: $G = \langle f \rangle \rtimes Y$, що суперечить умові

теореми. Отже, $|C| > p^3$ і $f = d \cdot z$, $d \in C$, $z \in Y$, $z \neq 1$. Оскільки $|C \cdot f| = p = |C \cdot d \cdot z| = |C \cdot z|$, $C \cap \langle z \rangle = 1$, то $|z| = p$. Оскільки для групи C типу 4) леми $|C| = p^3$, то C не може бути групою розглянутого типу. Припустимо, що C — група типу 6) леми, тоді $G = (\langle f \rangle \cdot B) \rtimes Y$, що суперечить умові теореми. Отже, C може бути лише групою одного з типів 1)–3), 5), 7), 8) леми. Зауважимо, що всі квазіциклічні підгрупи з G належать $Z(G)$.

Нехай C — група типу 1) леми. Тоді ні C , ні Y не може бути квазіциклічною групою і $C = \langle a \rangle$, $|a| = p^\alpha$, $Y = \langle x \rangle$, $|x| = p^\gamma$, і G — метациклічна група з комутантом $\langle f^p \rangle$ порядку p^2 . Ясно, що $f^p \in \Phi(\langle a \rangle)$, тому $\alpha > 2$. При $\alpha = 3$ $G = \langle f \rangle \rtimes \langle x \rangle$, що суперечить умові теореми. Звідси $\alpha > 3$. За будовою метациклічних груп [3] $\langle f^p \rangle = \langle a^{p^{\alpha-2}} \rangle \leq Z(G)$ і $\gamma > 1$, $\langle z \rangle = \omega(\langle z \rangle)$, $d \in \langle a \rangle$. За результатами [4] $f^p = (d \cdot z)^p = d^p \cdot z^p \cdot [d, z]^{-(1/2)p(p-1)} = d^p \cdot a_1$, де $a_1 = [d, z]^{-(1/2)p(p-1)}$. Оскільки $|z| = p$, то $|a_1| \leq 2$. Ясно, що $|f^p| = |d^p \cdot a_1|$, тоді $|d^p| = p^2$, а $|d| = p^3$. Покладемо $d = u$, тоді $f = u \cdot z$. Нехай $\langle c \rangle = \omega(\langle a \rangle)$, тоді $\langle c \rangle \leq Z(G)$ і $G/\langle c \rangle$ та $\langle f \rangle/\langle c \rangle$ задовольняють умову леми, і G може бути лише групою типу 3) леми, для якої $\alpha - 1 > \gamma + 1$, і G — група типу 3) розглядуваної теореми.

Нехай C — група типу 2) леми, тоді $C = A \times \langle x \rangle$, A — локально циклічна група, $|x| = p^\gamma$, $\gamma > 0$, $|A| > p^{\gamma+1}$, $f^p = u_1 \cdot v_1$, $u_1 \in A$, $|u_1| = p^2$, $v_1 \in \langle x \rangle$, $|v_1| = p$ і $d = u \cdot v$, $u \in A$, $v \in \langle x \rangle$. Ясно, що $G' = \langle f^p \rangle = [C, Y]$. Звідси $Y = \langle y \rangle$, $|y| = p^\delta$, $\delta > 0$. Зрозуміло, що $f^p \in \langle u_1 \rangle \times \langle v_1 \rangle \subset A \times \langle v_1 \rangle = V \triangleleft G$, $V \cap \langle f \rangle = \langle f^p \rangle$. Ясно, що $|G' \cdot f| = p$ і значить $(G' \cdot f)^p = (G' \cdot (u \cdot v \cdot z))^p = G' \cdot (u^p \cdot v^p) = G'$. Звідси $u^p \cdot v^p = (u_1 \cdot v_1)^i = u_1^i \cdot v_1^i$. Оскільки $\langle u_1 \rangle \cap \langle v_1 \rangle = 1 = A \cap \langle x \rangle$, то $v^p = v_1^i$, $u^p = u_1^i$, $|v^p| = |v_1^i|$, $|u^p| = |u_1^i|$. Звідси $|v^p| \leq p$, $|v| \leq p^2$, $|u^p| \leq p^2$, $|u| \leq p^3$. Оскільки $V \triangleleft G$ і $\Phi(V) = \Phi(A)$, то $\Phi(A) \triangleleft G$. Припустимо, що $|A| = p^3$, тоді $G = (\langle f \rangle \rtimes \langle x \rangle) \rtimes \langle y \rangle$, що суперечить умові теореми. Звідси $|A| > p^3$, але тоді $u \in \Phi(A)$ і $\langle u \rangle \triangleleft G$, і значить $[u, z] \in \langle c \rangle = \omega(A) = \omega(\langle f \rangle) = \omega(G') \subset Z(G)$. Ясно, що $\langle a \rangle \leq A$, $|a| = p^\alpha$, $\alpha > 3$, тому $\langle a^p \rangle \triangleleft G$ і $[a^p, y] \in \langle c \rangle$. За результатами [4] та умовою $u_1 \in \langle a^{p^2} \rangle$ маємо, що $[u_1, y] = 1$, а значить $u_1 \in Z(G)$. Припустимо, що $u \in \langle u_1 \rangle$, тоді $|u| < p^3$, $|u^p| < p^2$, а значить $|u_1^i| < p^2$, звідки $i \cdot p$, а тому $v^p = 1$ і $v \in \langle v_1 \rangle$; $v \in \omega(C) = (\langle c \rangle \times \langle v_1 \rangle) \triangleleft G$, звідки $[v, z] \in \langle c \rangle$. За [4] $f^p = u^p \cdot v^p \cdot z^p \cdot h = u^p \cdot h$, де $h = [v, z]^{-(1/2)p(p-1)}$ і $|h| \leq 2$. Оскільки $u \in \langle u_1 \rangle$, $|u_1| = p^2$, то $|u^p| \leq p$. Звідси $|f| < p^3$, що неможливо. Отже, $|u| = p^3$, а значить i не кратне p , $|v^p| = p$, $|v| = p^2$. Ясно, що $|V \cdot x| = p^{\gamma-1}$; $C/V = \langle V \cdot x \rangle$, $|V \cdot f| = p$, $V \cdot f = V \cdot v \cdot z$. Нехай $\langle y \rangle$ містить такий елемент g , що $|g| = p^{\gamma-1}$, тоді можна знайти таке натуральне j не кратне p , що $\langle (V \cdot x \cdot g^j)^{p^{\gamma-2}} \rangle = \langle V \cdot v \cdot z \rangle$, де $\langle z \rangle = \omega(\langle g \rangle)$. Звідси $G = (V \cdot \langle x \cdot g^j \rangle) \rtimes \langle y \rangle$, що неможливо за умовою. Отже, $\gamma - 1 > \delta$ і G — група типу 4) розглядуваної теореми.

Нехай C — група типу 3) леми. Тоді $C = \langle a \rangle \rtimes \langle x \rangle$, $|a| = p^\alpha$, $|x| = p^\gamma$, $\alpha > \gamma + 1$, $\gamma > 0$, $[a, x] = a^{p^{\alpha-1}}$. При $\alpha = 3$ $G = (\langle f \rangle \rtimes \langle x \rangle) \rtimes Y$, що суперечить умові теореми. Звідси $\alpha > 3$. За відомими результатами [5] $\langle f^p \rangle = G' = C' \cdot Y' \cdot [C, Y] = C' \cdot [C, Y]$. Оскільки $|C'| = p$, а $|f^p| = p^2$, то $|[C, Y]| = p^2$ і $[C, Y] = \langle [a, y], [x, y] \rangle$, і значить $Y = \langle y \rangle$,

$|y| = p^\delta$. Припустимо, що $|[a, y]| < p^2$. Тоді $[[x, y]] = p^2$. Покладемо $a_1 = a \cdot x$. Оскільки $C' = \omega(\langle a \rangle) = \langle c \rangle \leq Z(G)$, то $[a_1, y] = [a, y] \cdot [[a, y], x] \cdot [x, y] = [a, y] \cdot [x, y]$. Оскільки $|[a, y]| < p^2$, а $[[x, y]] = p^2$, то $|[a_1, y]| = p^2$. З умов $\alpha > \gamma - 1$ та $|G'| = p^2$ випливає, що $\langle a \rangle \cap \langle a_1 \rangle = \langle a^{p^\gamma} \rangle \ni c$ і $|a_1| = |a|$. Тепер $G = (\langle a_1 \rangle \rtimes \langle x \rangle) \rtimes \langle y \rangle$ і $|[a_1, y]| = p^2$. Замінивши a_1 на a , можна вважати, що $|[a, y]| = p^2$. Ясно, що $\omega(C) = (\omega(\langle a \rangle) \times \omega(\langle x \rangle)) \triangleleft G$ і в G існує підгрупа $V = \langle a \rangle \rtimes \omega(\langle x \rangle)$, для якої $V \cap \langle f \rangle = \langle f^p \rangle$ і значить $V \triangleleft G$. Тепер, як і в попередньому випадку, встановлюємо, що $\gamma > \delta + 1$. Легко перевірити, що $|[a, y^p]| = p$ і $[[x, y^p]] \leq p$. Покладемо $x_1 = x^i \cdot y^{pj}$. За [4] $|x_1| = |x|$, $\omega(\langle x_1 \rangle) = \omega(\langle x \rangle)$, $[a, x_1] = [a, x]^i \cdot [a, y^p]^j = c^i \cdot c^j$, де i, j — такі не кратні p числа, що $(i + j) \not\equiv 0 \pmod{p}$, а значить $[a, x_1] = 1$, $G = (\langle a \rangle \times \langle x_1 \rangle) \rtimes \langle y \rangle$ і прийдемо до вище розглянутого випадку, коли C — група типу 2) леми, в якому G — група типу 4) розглядуваної теореми.

Нехай C — група типу 5) леми. Тоді $C = \langle a \rangle \cdot \langle b \rangle$, $|a| = p^\alpha$, $|b| = p^\beta$, $\beta > \alpha > 2$, $|\langle a \rangle \cap \langle b \rangle| = p$, $G' = C' = \langle a^{p^{\alpha-2}} \rangle$. Припустимо, що $\alpha = 3$, тоді $\langle f^p \rangle = \langle a^{p^{\alpha-2}} \rangle$ і значить $G = (\langle f \rangle \cdot \langle b \rangle) \rtimes \langle y \rangle$, що неможливо. Отже, $\alpha > 3$. Тепер $d = u \cdot v$, $u \in \langle a \rangle$, $v \in \langle b \rangle$. За будовою метациклічних груп [2] $\langle f^p \rangle = C' = G' \leq Z(C)$. Якщо Y — квазіциклічна, то $Y \leq Z(G)$ і $f^p \in Z(G)$; якщо Y — циклічна група, то $\langle a \rangle \rtimes Y$ — метациклічна група, і знову за [3] $[\langle f^p \rangle, Y] = 1$; отже, завжди $G' \leq Z(G)$. За [4] $f^p = u^p \cdot v^p \cdot z^p \cdot a_1 = u^p \cdot v^p \cdot a_1$, де $a_1 = ([u, v] \cdot [u, z] \cdot [v, z])^{-(1/2)p(p-1)}$. Оскільки $\langle f^p \rangle = \langle a^{p^{\alpha-2}} \rangle$, то $v^p \in \langle a \rangle$, а значить $|v| \leq p^2$ і тому $v \in Z(G)$. Звідси $[u, z] = [v, z] = 1$. Оскільки $|z| = p$, то $[[v, z]] \leq p$. Звідси $|a_1| \leq p$. З умови $|f^p| = p^2$ випливає, що $|u^p| = p^2$ і тому $|u| = p^3$. Припустимо, що $|v| = p^2$. Покладемо $a_1 = a^i \cdot b^{j \cdot p^{\beta-\alpha+1}}$. За [4] $a_1^{p^{\alpha-3}} = a^{i \cdot p^{\alpha-3}} \cdot b^{j \cdot p^{\beta-2}} \cdot [a, b]^{-(1/2)ijp^{\beta-2} \cdot (p^{\alpha-3}-1)}$. Оскільки $\beta > \alpha > 3$ і $|G'| = p^2$, то $-(1/2)i \cdot j \cdot p^{\beta-2} \cdot (p^{\alpha-3} - 1) = t \cdot p^2$, де t — ціле число, і значить $a_1^{p^{\alpha-3}} = a^{i \cdot p^{\alpha-3}} \cdot b^{j \cdot p^{\beta-2}}$. Оскільки $|a^{p^{\alpha-3}}| = |u|$ і $|b^{p^{\beta-2}}| = |v|$, то можна підібрати i та j не кратні p так, щоб $a^{i \cdot p^{\alpha-3}} = u$, $b^{j \cdot p^{\beta-2}} = v$. З того, що $a_1^{p^{\alpha-2}} = (u \cdot v)^p = u^p \cdot v^p$, $|u^p| = p^2$, $v^p \in \langle u^p \rangle$, $|v^p| = p$ випливає, що $\langle u^p, v^p \rangle = \langle u^p \rangle$ і тому $\omega(\langle a_1 \rangle) = \omega(\langle b \rangle)$, $|a_1| = |a|$, $C' = \langle u^p \rangle = \langle a^{p^{\alpha-2}} \rangle$ і $C = \langle a_1 \rangle \cdot \langle b \rangle$, тобто, не порушуючи загальності, надалі вважатимемо, що $d \in \langle a \rangle$ і значить $v = 1$, $f = u \cdot z$, $|u| = p^3$. Оскільки $\langle z \rangle = \omega(Y)$, то $f \in H = \langle a \rangle \rtimes Y$. Припустимо, що H містить c , $\langle c \rangle$ містить f , і $H = \langle c \rangle \rtimes D$. Тоді покладемо $C_1 = \langle c \rangle \cdot \langle b \rangle$ і одержимо: $G = C_1 \rtimes D$, $f \in \langle c \rangle \leq C_1$, $D \neq 1$, що суперечить умові теореми. Отже, H не містить доповнених в H циклічних підгруп, що включають f . За результатами [1] G — група типу 5) розглядуваної теореми.

Нехай, нарешті, C — група типу 7) чи 8) леми. Тоді $G = U \cdot \langle x \rangle$, $U = \langle b \rangle \times \langle a \rangle$, $|b| = 2$, $|a| = 8$, $|x| = 8$, $U \cap \langle x \rangle = \omega(\langle a \rangle) = \omega(\langle x \rangle) = \omega(U)$, $C' = G' = C \cap \langle f \rangle = \langle f^2 \rangle = \langle b \cdot a^2 \rangle$. Зауважимо, що $\exp(C) = 8$, $\Phi(C) = \langle b \rangle \times \langle a^2 \rangle \times \langle h \rangle$, $h = a^2 \cdot x^2$, $|h| = 2$, всі підгрупи порядку 4 із C належать $\Phi(C)$ і містять $\omega(\langle a \rangle)$, всі елементи порядку 2 із C належать $\omega(C) = \omega(\Phi(C)) = \langle b \rangle \times \omega(\langle a \rangle) \times \langle h \rangle$. Для всіх елементів g порядку 8 із C $\omega(\langle g \rangle) = \omega(\langle a \rangle)$, і $\langle g^2 \rangle \triangleleft C$. Нехай $|v| = 2$, тоді $v \in \omega(C)$; покажемо, що $[\langle v \rangle, G] \subset \langle c \rangle$, де $\langle c \rangle = \omega(\langle a \rangle) = \omega(\langle f \rangle) \leq Z(G)$. Дійсно, якщо $v \in \langle c \rangle$, то це очевидно. Нехай $v \notin \langle c \rangle$,

тоді в G існує нормальна підгрупа $V = \langle f^2 \rangle \times \langle v \rangle$, у якої $\omega(V) = \langle c \rangle \times \langle v \rangle$. Оскільки $\omega(V)$ — характеристична підгрупа нормальної в G підгрупи V , то $\omega(V) \triangleleft G$ і значить $[\omega(V), G] \leq \langle c \rangle$. Нехай $|d| = 8$; тоді $f^2 = (d \cdot z)^2 = d \cdot z \cdot d \cdot z = d^2 \cdot (d^{-1} \cdot z \cdot d \cdot z) = d^2 \cdot [d \cdot z]$. Ясно, що $|d^2| = 4$. Якщо $|[d \cdot z]| < 4$, то $\langle f^2 \rangle = \langle d^2 \rangle$, що неможливо, оскільки в C немає циклічних підгруп порядку 8, що містять C' . Отже, $|d| \neq 8$. Нехай $|d| = 4$. За результатами [7] в 2-групі C підгрупа $\Phi(C)$ породжена елементами виду g^2 , де g — твірний елемент C . Оскільки елементи порядку 4 належать $\Phi(C)$, то $|g| = 8$ і, за попереднім $\langle g^2 \rangle \triangleleft C$, і значить $\Phi(C)$ породжена нормальними в G циклічними підгрупами порядку 4. Зрозуміло, що $[\langle g^2 \rangle, G] \leq \langle c \rangle = \omega(\langle a \rangle) \leq Z(G)$. Оскільки d є скінченним добутком $g_1^2 \dots g_i^2 \dots g_n^2 \dots$, де $|g_i| = 8$, $\langle g_i^2 \rangle \triangleleft G$, $[\langle g_i^2 \rangle, G] \leq \langle c \rangle$, то $[\langle d \rangle, G] \leq \langle c \rangle$. За [4] $f^2 = d^2 \cdot z^2 \cdot [d \cdot z]^{-1} = d^2 \cdot [d \cdot z]^{-1}$. Оскільки $[d \cdot z] \in \langle c \rangle$, $|c| = 2$, $|d^2| = 2$, то $|f^2| \leq 4$, що неможливо. Припустимо, що $|d| = 2$. За попереднім $[\langle d \rangle, G] \subset \langle c \rangle$, і знову за [4] $f^2 = d^2 \cdot z^2 \cdot [d \cdot z]^{-1} = [d \cdot z]^{-1}$, $|[d \cdot z]^{-1}| \leq |c| = 2$. Звідси $|f| \leq 4$, що неможливо. Одержані суперечності показують, що C не може бути групою ні типу 7), ні типу 8) леми.

Всі випадки розглянуто, необхідність доведено.

Достатність. Нехай G — група одного з типів 1)–5) розглядуваної теореми. Ясно, що G — p -група, G' — циклічна підгрупа порядку p^2 ; в групах G кожного з типів 1)–5) вказана нормальна підгрупа $\langle f \rangle > G'$ і $G/\langle f \rangle$ — прямий добуток локально циклічних груп. Лишається показати, що в G немає власних доповнюваних підгруп, що містять f .

Припустимо протилежне. Тоді $G = X \rtimes Y$, Y — неединична локально циклічна група, $f \in X$. За результатами [3] в групах типів 1) та 2) розглядуваної теореми не доповнюється жодна власна підгрупа, що містить G' , тому в групах типів 1) та 2) допущений розклад неможливий; для них достатність доведена.

Нехай G — група одного з типів 3)–5) теореми. Тоді $\exp(G) > p^3$, $\langle f^p \rangle = G'$, G містить $\langle a \rangle$, таку що $|a| = p^\alpha$, $\alpha > 3$; $G^{p^{\alpha-2}}$ містить $a^{p^{\alpha-2}}$, в групі G типу 4) $a \in A$; оскільки $f \in X$, то $\langle a \rangle \cap Y = 1$; в групах G типів 3) та 5) $\langle f^p \rangle = \langle a^{p^{\alpha-2}} \rangle \leq Z(G)$; в групі G типу 4) $\langle a \rangle \cap \langle f \rangle = \omega(\langle a \rangle) = \omega(\langle f \rangle)$, $\alpha > 4$, і значить $a^{p^{\alpha-2}} \in Z(G)$.

Нехай G — група типу 3) теореми. Припустимо, що в ній є неабелева підгрупа Q порядку 2^3 . Тоді в G існує підгрупа $B = \langle a \rangle \cdot Q$. Оскільки $|Z(Q)| = 2$ і $a^{p^{\alpha-2}} \in Z(G)$, то $\langle a \rangle \cap Q = Z(Q)$, а значить фактор-група $B/\langle a \rangle$ є підгрупою типу $(2, 2)$ циклічної групи $G/\langle a \rangle$, що неможливо. Отже, в G не існує неабелевих підгруп порядку p^3 . З цього випливає, що метациклічна підгрупа $\omega(G)$ метациклічної групи G є абелевою групою типу (p, p) , а тому $\omega(G) = \omega(\langle a \rangle) \times \omega(\langle x \rangle) = \omega(X) \times \omega(Y)$. Оскільки $\omega(\langle a \rangle) \leq X$, то $\langle x \rangle \cap Y = 1$ і $|Y| \geq p^\gamma$. За попереднім $|\omega(X)| = p$ і X не містить підгрупи кватерніонів, а тому X — циклічна група. Оскільки $\langle a^{p^{\alpha-2}} \rangle = \langle f^p \rangle \subset X$ і очевидно $G/\langle f^p \rangle = (X/\langle f^p \rangle) \times ((\langle f^p \rangle \times Y)/\langle f^p \rangle)$ — група типу $(p^{\alpha-2}, p^\gamma)$, $\alpha - 2 \geq \gamma$, то $|X/\langle f^p \rangle| \geq |Y|$ і значить $|Y| = p^\gamma$. З умови $\alpha > \gamma + 2$ і $|G : X| = p^\gamma$ випливає, що $a^{p^{\alpha-3}} \in X$, але тоді $u \in X$, і значить $u^{-1} \cdot f = v \in X$, де $|v| = p$. Звідси $\omega(G) = (\omega(\langle u \rangle) \times \omega(\langle v \rangle)) \leq X$,

тобто в циклічній групі X $\omega(X)$ — група типу (p, p) , що неможливо. Ця суперечність показує, що достатність для груп типу 3) розглядуваної теореми стала очевидною.

Доведення достатності для груп типу 4) проводиться аналогічно, як і для типу 3).

Нехай G — група типу 5) розглядуваної теореми. Тоді $G/G' = (X/G') \times ((G' \times Y)/G')$, $\langle a \rangle \cap Y = \langle b \rangle \cap Y = 1$, і довільна підгрупа $\langle g \rangle$ порядку більше p^δ має з G' неединичний перетин. Звідси $|Y| \leq p^\delta$. Оскільки очевидно, що G/G' — абелева група типу $(p^{\alpha-2}, p^{\beta-1}, p^\delta)$, то $|Y| = p^\delta = |G : X|$. Оскільки $\alpha > \delta + 2$, то елемент $u \in \langle a^{p^{\alpha-3}} \rangle \leq X$, а значить $u^{-1} \cdot f = z \in X$. Очевидно, що $\omega(G) = \omega(\langle a \rangle) \times \langle h \rangle \times \langle z \rangle = (\omega(X) \times \omega(Y))$ — група типу (p, p, p) , де $\omega(\langle a \rangle) \times \langle h \rangle = \omega(\langle a^{p^{\alpha-2}} \cdot b^{p^{\beta-2}} \rangle)$. Оскільки очевидно, що $b^{p^{\beta-2}} \in X$, то $\omega(X) = \omega(\langle a \rangle) \times \langle h \rangle \times \langle z \rangle = \omega(G) \not\subseteq \omega(Y)$, що неможливо. Достатність для груп типу 5) доведено.

Достатність доведено.

Теорему доведено. □

Метациклічні p -групи G з комутантом G' порядку p^3 , у яких не доповнюється жодна власна підгрупа, що містить G' , вичерпуються групами типів:

- 1) $G = \langle a \rangle \cdot \langle b \rangle = \langle b \rangle \cdot \langle d \rangle$, $|a| = p^\alpha$, $|b| = p^\beta$, $|\langle a \rangle \cap \langle b \rangle| \in \{p, p^2\}$, $\langle b \rangle \cap \langle d \rangle = 1$, $b^{-1} \cdot a \cdot b = a^{1+p^{\alpha-3}}$, $\beta > \alpha > 3$, $p^{\alpha-3} > 2$;
- 2) $G = \langle a \rangle \cdot \langle b \rangle$, $|a| = 2^4$, $|b| = 2^\beta$, $\beta > 1$, $|\langle a \rangle \cap \langle b \rangle| = 2$, $b^{-1} \cdot a \cdot b = a^{-1}$;
- 3) $G = \langle a \rangle \cdot \langle b \rangle$, $|a| = 2^4$, $|b| = 2^\beta$, $|\langle a \rangle \cap \langle b \rangle| = 2$, $\beta \geq 4$, $b^{-1} \cdot a \cdot b = a^r$, $r \in \{3, 7\}$;
- 4) $G = \langle a \rangle \cdot \langle b \rangle$, $|a| = 2^4$, $|b| = 2^3$, $|\langle a \rangle \cap \langle b \rangle| = 2$, $b^{-1} \cdot a \cdot b = a^7$.

В групі типів: 2) при $\beta \leq 4$; 3) при $\beta = 4$; 4) наслідку не доповнюється жодна власна неединична підгрупа.

Література

- [1] Класифікація груп з деякими обмеженнями для комутантів порядку $p \cdot q$ / О.О. Мазурок; Ін-т математики НАН України. — Київ, 1997. — 48 с. — Деп. в ДНТБ України 21.04.97; № 311-Ук97. — Анот. в РЖ “Депоновані наукові роботи”, № 1, 1998.
- [2] Курдаченко Л.А., Горецкий В.Э. Группы с плотной системой почти нормальных подгрупп // Укр. мат. журн. — 1983. — **35**, № 1. — С. 42–46.
- [3] Кузенний М.Ф., Семко М.М. Метагамільтонові групи та їх узагальнення. — Київ: Ін-т математики НАН України, 1996. — 232 с.
- [4] Холл М. Теория групп. — Москва: Изд-во иностр. лит., 1962. — 468 с.
- [5] Курош А.Г. Теория групп. — Москва: Наука, 1967. — 648 с.
- [6] Мазурок О.О. Розщиплюваність p -групи з невеликим комутантом над фіксованою підгрупою // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 1. Фізико-математичні науки. — Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. — № 6. — С. 102–106.
- [7] Huppert B. Normalteiler und maximale Untergruppen endlicher Gruppen // Math. Z. — 1954. — **60**. — S. 409–434.